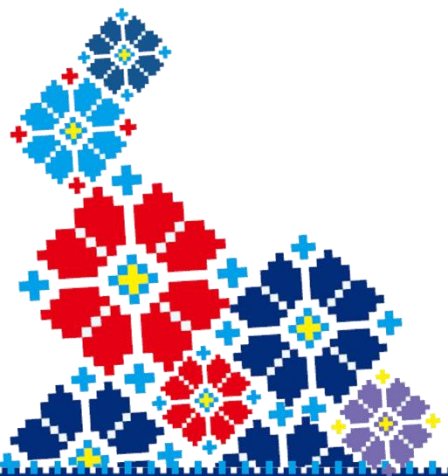

Міжнародні та національні основи боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї

*М. Хавронюк,
Професор НаУКМА*

Наскільки важливе “збройне питання” для України?

Деякі цифри і факти:

У 2007 р. на військових складах в Україні перебувало близько 6,2 млн одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь.

Швейцарський збройовий проект Small Arms Survey оцінив обсяги нелегальної зброї в Україні від 2 до 6 мільйонів одиниць, а легальної – 7 одиниць зброї на 100 жителів, що забезпечує 36-те місце в Європі.

У 2014 році силові відомства заявили втраченими 20 тис. одиниць автоматів і кулеметів, іншої зброї, сотні тисяч патронів, міномети і гранатомети.

У 2017 р. на чорному ринку Києва ручна граната коштувала \$20-50 за штуку, автомат Калашникова – \$350-600.

У 2013-2015 рр. було розграбовано або втрачено щонайменше 300 тис. одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь, із них 200 тис. переважно в зоні АТО. З них знайдено лише 4 тис.

У у 2018 р. під час перетинання східних кордонів України вилучено 669 зброї, у 2019 р. – 659 одиниць.

У 2019 р. в Україні вилучено майже 1900 одиниць вогнепальної зброї різних систем і модифікацій, у т.ч.: 81 кулемет і реактивні системи, понад 162 тисячі патронів, 1934 гранати, 25 мін.

Лише в жовтні 2019 р. за два тижні місячника громадяни добровільно здали до підрозділів Національної поліції 3273 одиниці зброї. Зокрема, це нарізна зброя армійських зразків (552 одиниці), 255 гранат, 373 снаряди, 43 запали, 56 мін та 11 вибухових пристроїв.

Закону про зброю в Україні досі немає.

Незаконна стрілецька та легка зброя і боєприпаси до неї продовжують сприяти нестабільності та насильству в регіоні ОБСЄ, підживлюючи організовану злочинність і тероризм.

Статистика засуджених у 2019 році

	Повідомлено про підозру (осіб)	Обвинувальні акти (щодо осіб)	Засуджено (осіб)	у т.ч. до позбавлення волі	Примітки
Ст. 262	17	12	4	2	
Ст. 263	4875	3494, а 1057 – звільнені від кримінальної відповідальності	2530, у т.ч. 1628 (64%) звільнені від покарання	419	Із числа засуджених 1696 не працюють (67%), 303 (12%) – раніше судимі, 43 (2%) – іноземці
Ст. 263-1	157	149	120	17	Із числа засуджених 94 не працюють, 11 – раніше судимі
Ст. 264	1	1	0	0	
Ст. 410	24	19	15	1	Не тільки зброя

Статистика засуджених у 2019 році

	Повідомлено про підозру (осіб)	Обвинувальні акти (щодо осіб)	Засуджено (осіб)	у т.ч. до позбавлення волі	Примітки
Ст. 257	13	4	1	1	
Ст. 258-4	0	0	0	0	Не лише озброєння
Ст. 260	268	35	33	4	Не лише збройні формування
Ст. 201	41	33	43	2	Не лише зброя і боеприпаси
Ст. 333	27	24	34	0	Не лише щодо зброї

Висновки

1. Існуюча статистика не дає можливостей для розуміння:

- чому кількість осіб, щодо яких справи направлені до суду з обвинувальним актом, щороку разюче відрізняється від кількості засуджених осіб
- для чого витратити ресурси системи кримінальної юстиції, потрібні для розкриття і розслідування злочинів, щоби не застосувати до злочинців хоча б штраф
- в яких саме формах, якими способами та стосовно яких саме предметів вчинюються ті чи інші злочини (наприклад, ст. 258-4 – і озброєння, і вербування, і навчання, ст. 201 – контрабанда і зброї, і отруйних речовин, і культурних цінностей, і т.д.).

2. Більшість вчинених злочинів, пов'язаних зі зброєю, залишаються латентними.

Протокол ООН про вогнепальну зброю

Повна назва: Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності

Дата підписання: 31.05.2001 (в цей день затверджено Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї)

Дата приєднання України: 02.04.2013 (Закон № 159-VII). Без заяв і застережень

Дата набрання чинності для України: 04.07.2013

Звіт про імплементацію Протоколу

I. Вступ

II. Національна політика щодо вогнепальної зброї

III. Правова база

A. Огляд національної правової системи

B. Міжнародні та регіональні правові інструменти

C. Огляд національного законодавства щодо стрілецької зброї та легкої зброї і боєприпасів

IV. Законодавчий аналіз

A. Загальні положення Протоколу ООН про вогнепальну зброю

B. Превентивні заходи відповідно до Протоколу ООН про вогнепальну зброю

C. Злочини, пов'язані з вогнепальною зброєю

D. Кримінально-процесуальне законодавство, що стосується злочинів, пов'язаних із вогнепальною

V. Список рекомендацій

Основні вимоги Протоколу ООН про вогнепальну зброю та їх виконання в Україні

Стаття 3. Використання термінів	Є необхідність системного узгодження термінів з положеннями Протоколу
Стаття 6. Конфіскація, арешт і відчуження	Визначено, хоча і не завжди на рівні закону, заходи, необхідні для запобігання незаконному виготовленню та торгівлі зброєю, її потраплянню до рук сторонніх осіб
Стаття 7. Зберігання інформації	<p>Не визначено чіткого змісту даних про вогнепальну зброю, немає обов'язку щодо даних у записах про неї включати порядковий номер найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного примірника вогнепальної зброї;</p> <p>немає обов'язку зберігати дані щодо незаконно виготовленої та придбаної вогнепальної зброї відповідно до положень Протоколу ООН (принаймні 10 років);</p> <p>немає обов'язку забезпечити збереження протягом 20 чи 30 років інформації, яка необхідна для відстеження й ідентифікації зброї, якщо вона була незаконно виготовлена або перебувала в незаконному обігу (маркування).</p>
Стаття 8. Маркування вогнепальної зброї	<p>Відсутні будь-які санкції для виробників зброї, які не позначають вогнепальну зброю та її основні компоненти унікальним маркуванням;</p> <p>не передбачене маркування вогнепальної зброї, яка перевозиться транзитом.</p>
Стаття 9. Знешкодження вогнепальної зброї	Визначено, хоча і не на рівні закону, заходи щодо знищення зброї, необхідні для запобігання незаконній торгівлі нею.

Основні вимоги Протоколу ООН про вогнепальну зброю та їх виконання в Україні

Стаття 10. Загальні вимоги до систем експортно-імпортних і транзитних ліцензій або дозволів	Можливо, фахівці мають обговорити питання щодо більш ретельного узгодження положень цього законодавства саме в частині експорту, імпорту та транзиту зброї і боєприпасів, а не товарів військового призначення взагалі.
Стаття 11. Заходи безпеки та попереджувальні заходи	Вимоги у цілому виконуються, хоча гарантуються переважно положеннями не закону, а підзаконних актів.
Стаття 15. Брокери та брокерські операції	В майбутньому Законі про зброю слід визначити положення щодо особливостей здійснення брокерської діяльності щодо вогнепальної зброї в Україні.
Стаття 5. Криміналізація	КК України не передбачає відповідальність за: <ol style="list-style-type: none">1) знищення маркування на вогнепальній зброї, а також замах на ці дії і співучасть в них;2) незаконний обіг складових частин і компонентів вогнепальної зброї;3) незаконний обіг вогнепальної зброї у транскордонному контексті, тобто ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території України або на територію України з іншої держави (крім випадків, коли ці предмети належать до товарів, які підлягають державному експортному контролю, і відповідальність за порушення порядку здійснення їх передачі передбачена у ст. 333 КК України).
+ Стаття 34, п. 3 UNTOC	У КК України виконано зобов'язання, взяті Україною згідно із Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності, навіть із запасом.

Огляд деяких положень проєктів законів №№4335 і 4336

- Проект Закону про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї (№4335 від 06.11.2020)
- Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України "Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї" (№4336 від 06.11.2020)

Ініціатори - 44 народних депутатів України.

Проекти є результатом компромісу, досягнутого робочою групою, в якій об'єднані положення проєктів законів України «Про зброю» (№1222-1 від 20.09.2019) і «Про обіг зброї» (№1222 від 02.09.2019).

17.11.2020 – проєкти №№4335 і 4336 включено до порядку денного.

Проект Закону №4336 від 06.11.2020

Переважно присвячений змінам до КУпАП:

- 1) позбавлення наданого громадянину права на володіння цивільною зброєю застосовується на строк від 3 до 5 років за порушення порядку користування цим правом або на строк від 10 років за систематичне порушення порядку користування цим правом;
- 2) Визначені як правопорушення діяння щодо цивільної вогнепальної зброї:
 - порушення порядку її придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу
 - порушення правил її зберігання або транспортування
 - її втрата
 - порушення строків повідомлення про зміну місця її постійного зберігання
 - ухилення від її реалізації.

Проект Закону №4336 від 06.11.2020

Крім того, пропонується у КК:

- 1) визначити, що не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї для захисту від нападу із застосуванням вогнепальної або холодної зброї;
- 2) нова редакція ст. 263 “Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами”
 1. Зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (**крім цивільної вогнепальної зброї категорії D та бойових припасів до неї**), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу -
караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.
 2. [щодо холодної зброї]
 3. **Порушення встановленого законодавством порядку носіння вогнепальної зброї** –
карається позбавленням волі на строк від п’яти до десяти років.
 4. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Проект Закону №4335 від 06.11.2020

Стаття 5. Категорії цивільної вогнепальної зброї

В Україні цивільна вогнепальна зброя поділяється на такі категорії:

- А – автоматична вогнепальна зброя (фізичні особи не мають права набувати її у власність; нею забороняється нагороджувати);
- В – гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична) (право на її отримання мають громадяни України, які досягли 21-річного віку, крім тих, які два чи більше разів притягувались до адміністративної відповідальності за статтею 191 КУпАП - порушення правил зберігання; її носіння дозволяється категоріям осіб, перелік яких встановлює КМУ);
- С – короткоствольна вогнепальна зброя (право на її отримання мають громадяни України, які досягли 28-річного віку та не менш, як п'ять років мають у законному користуванні цивільну вогнепальну зброю або Посвідчення власника зброї з відкритою іншою категорією зброї, крім тих, які два чи більше разів притягувались до адміністративної відповідальності за статтею 191 КУпАП - порушення правил зберігання. Порядок її носіння визначається окремим законом);
- D – довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя (право на її отримання мають громадяни України, які досягли 18-річного віку);
- Е – довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя (право на її отримання мають громадяни України, які досягли 25-річного віку, крім тих, які два чи більше разів притягувались до адміністративної відповідальності за статтею 191 КУпАП - порушення правил зберігання).

Проекти законів №№4335 і 4336 від 06.11.2020

Щодо відповідності проєктів №№4335 і 4336 Протоколу ООН:

- 1) У Пояснювальних записках до проєктів (розділ “Стан нормативної бази”) Протокол ООН навіть не згадується;
- 2) Не згадуються також ні Конвенція ООН проти організованої злочинності, ні інші міжнародні акти;
- 3) Термінологія законопроєктів не узгоджена з термінологією Протоколу ООН (як це показано далі, в наступних слайдах).
- 4) Основні положення значно відрізняються (як це показано далі, в наступних слайдах).

Для більш точної оцінки необхідно провести відповідну експертизу.

Попереднє порівняння Протоколу і проєкту закону (щодо термінології)

<p>вогнепальна зброя - будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричинює постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї або її моделей. Старовинна вогнепальна зброя та її моделі визначаються відповідно до національного законодавства. Однак старовинна вогнепальна зброя в жодному разі не включає вогнепальної зброї, виготовленої після 1899 року;</p>	<p>вогнепальна зброя – будь-яка переносна ствольна зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані, за винятком старовинної вогнепальної зброї в незарядженому стані, яка виготовлена до 1899 року включно та не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення. Достатньою для ураження цілі є кінетична енергія, величина якої на відстані одного метра від дульного зрізу зброї має бути рівна чи більша за 0,5 Дж/мм²;</p>
<p>складові частини і компоненти - будь-які елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, у тому числі ствол, корпус або стовбурну коробку, затвор або барабан, вісь затвору або казенник, а також будь-який пристрій, призначений або адаптований для зменшення звуку, спричиненого пострілом;</p>	<p>основні частини вогнепальної зброї – будь-які елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, а саме: ствол, рамка, ствольна коробка, включаючи верхню та нижню частину, у разі їх наявності, затвор чи інший пристрій для запирання ствола, барабан;</p>
<p>боєприпаси - постріл у комплекті або його компоненти, у тому числі патронні гільзи, капсули, металний заряд, кулі або снаряди, які використовуються у вогнепальній зброї, за умови, що самі такі компоненти підпадають під систему дозволів у відповідній Державі-учасниці;</p>	<p>бойові припаси – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, призначені для проведення пострілу із вогнепальної зброї снарядом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії, що утворюється при згорянні порохового метального заряду чи спеціальних горючих сумішей, та має достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані;</p>

Попереднє порівняння Протоколу і проекту закону (щодо термінології)

<p>незаконний обіг - ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території або територією однієї Держави-учасниці на територію іншої Держави-учасниці, якщо будь-яка із заінтересованих Держав-учасниць не надає дозволу на це відповідно до положень цього Протоколу або якщо вогнепальна зброя не має маркування, нанесеного відповідно до статті 8 цього Протоколу;</p>	<p>обіг зброї – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, обмін, дарування, передача, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, вилучення, утилізація, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України;</p>
<p>незаконне виготовлення - виготовлення або складання вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів чи боєприпасів:</p> <ul style="list-style-type: none">i) зі складових частин і компонентів, які перебувають у незаконному обігу,ii) без відповідної ліцензії або дозволу компетентного органу Держави-учасниці, у якій здійснюється виготовлення або складання чиiii) без маркування вогнепальної зброї відповідно до статті 8 цього Протоколу під час її виготовлення; <p>видача ліцензії або дозволу на виготовлення складових частин і компонентів здійснюється відповідно до національного законодавства;</p>	<p>виробництво (виготовлення) зброї – створення нової одиниці зброї з матеріалів та речовин, що не були зброєю; складання зброї з частин та деталей в умовах виробництва (закладу) чи перероблення будь-яких предметів, завдяки чому вони набувають властивостей зброї; створення основних частин зброї чи засобів зменшення гучності пострілу;</p> <p>виробництво (виготовлення) бойових припасів – створення нової одиниці бойових припасів з матеріалів та речовин що не були бойовими припасами (крім переспорядження бойових припасів);</p>
<p>відстеження - систематичний облік і контроль вогнепальної зброї та, де це можливо, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї на всіх етапах їхнього проходження від виробника до покупця з метою надання компетентним органам Держав-учасниць допомоги у виявленні, розслідуванні та проведенні аналізу незаконного виготовлення та обігу.</p>	<p>–</p>

Попереднє порівняння Протоколу і проєкту закону (щодо основних положень)

<p>Стаття 6. Конфіскація, арешт і відчуження</p>	<p>Стаття 33. Вилучення цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів</p> <p>1. Цивільна зброя та бойові припаси до неї у встановленому порядку вилучаються органами Національної поліції у разі:</p> <ul style="list-style-type: none">- відсутності або припинення дії Посвідчення власника зброї;- порушення правил носіння, транспортування та застосування зброї;- конфіскації чи оплатного вилучення зброї та бойових припасів до неї на підставі вироку суду або постанови уповноваженого органу.
<p>Стаття 8. Маркування вогнепальної зброї</p>	<p>Стаття 8. Заборонені до цивільного обігу вогнепальна зброя, бойові припаси до неї, частини зброї та додаткове обладнання до зброї</p> <p>1. В Україні заборонена для цивільного обігу та набуття... 4) вогнепальна зброя з видаленим чи незаконно зміненим її маркуванням</p> <p>Стаття 37. Виробництво цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї. Ремонт цивільної вогнепальної зброї</p> <p>... 3. Кожна одиниця виробленої цивільної вогнепальної зброї, віднесена до відповідної категорії, повинна мати маркування, відповідати вимогам безпеки та технічним вимогам до зброї цієї категорії.</p>

Попереднє порівняння Протоколу і проєкту закону (щодо основних положень)

Стаття 7. Зберігання інформації	Стаття 11. Облік цивільної вогнепальної зброї Стаття 12. Держатель Реєстру Стаття 13. Структура та відомості Реєстру Стаття 14. Строки зберігання інформації в Реєстрі
Стаття 9. Знешкодження вогнепальної зброї	Стаття 35. Утилізація зброї та бойових припасів до неї
Стаття 10. Загальні вимоги до систем експортно-імпортних і транзитних ліцензій або дозволів	Стаття 42. Ввезення на територію України та вивезення з території України цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї фізичними особами. Транзит цивільної вогнепальної зброї Стаття 43. Дозволи для юридичних осіб для переміщення через державний кордон України цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї
Стаття 11. Заходи безпеки та попереджувальні заходи	(загалом про безпечне поводження зі зброєю згадується у кількох статтях, але окремої присвяченої цьому питанню статті немає)
Стаття 15. Брокери та брокерські операції	(немає термінів “брокер”, “агент”, “посередник” чи ін.)

У разі невідповідності проєктів Протоколу ООН

Закон України “Про міжнародні договори”:

Стаття 15. Дотримання міжнародних договорів України

1. Чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

Стаття 17. Загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України

1. Загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України, у т.ч. й іншими їх сторонами, здійснює Міністерство закордонних справ України.
- ... 3. У разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань України за міжнародними договорами Міністерство закордонних справ України інформує про це відповідно Президента України або Кабінет Міністрів України і вносить пропозиції щодо вжиття необхідних заходів.

Стаття 19. Дія міжнародних договорів України на території України

1. Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.
2. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.